

Є. І. Сінченко – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки

**Коннектори діалогічних єдностей із семою заперечення
у сучасній французькій прозі**

*Роботу виконано на кафедрі іноземних мов
факультету міжнародних відносин
СНУ імені Лесі Українки*

У статті із аналітичною метою здійснено спробу вичленити текстові коннектори із семою заперечення, що, у сукупності із іншими, забезпечують комунікативну повноцінність тексту. Досліджені їх мовні та функціональні характеристики у поверхневій та глибинній структурі елементів художнього діалогічного дискурсу.

Ключові слова: когезія, маркери, суб'єктивна модальність, інтенсифікація, логічні паралелі, еліпсис, імпліцитність, імплікація, асиметрія глибинної та поверхневої структури.

Синченко Е.И. Коннекторы диалогических единств с семой возражения в современной французской прозе. В статье с аналитической целью предпринята попытка вычленения текстовых коннекторов с семой возражения, которые, в совокупности с другими, обеспечивают коммуникативную полноценность текста. Исследованы их языковые и функциональные характеристики в поверхностной и глубинной структуре элементов художественного диалогического дискурса.

Ключевые слова: когезия, маркеры, субъективная модальность, интенсификация, логические параллели, эллипсис, имплицитность, импликация, асимметрия глубинной и поверхностной структуры.

Sinchenko E.I. Connectors of dialogic cohesion with the seme “negation” in the modern French fiction. The article makes an analytical attempt of encoding textual connectors with the seme “negation” that provide communicative full value of a text in the complex with other connectors. Their speech and functional characteristics are studied in the surface and underlying structures of fiction dialogic discourse.

Key words: cohesion, markers, subjective modality, intensification, logical parallels, ellipsis, implicitness, implication, asymmetry of surface and underlying structures.

Постановка наукової проблеми та її значення. Вагому роль у забезпеченні комунікації відіграють зв'язуючі засоби. Вони не тільки структурно оформлюють текст. Їх опущення неодмінно призведе до деструкції останнього, унеможливить передачу інформації як такої, зробить її комунікативно неповноцінною. Недаремно зв'язуючі текст засоби давно стали об'єктом лінгвістичних досліджень. Найбільш вивченими на сьогодні являються субститути, повтори, паралельні конструкції тощо [2]. Проте кількість маркерів зв'язування настільки велика та різноманітна, їх функціональні характеристики такі різнопланові та специфічні у текстах різноманітних стилів, що подальше їх вивчення не втрачає актуальності і нині.

Об'єктом нашого дослідження стали мовні маркери заперечення, формально виражені та імпліцитні, як засіб забезпечення когезії діалогічних єдностей. Останні, як відомо, надзвичайно тісно пов'язані між собою та представляють, беззаперечно, текстову, дискурсивну одиницю. У діалогічних послідовностях, вказує А. А. Прохорова, репліки спрямовані від одного співрозмовника до іншого, по черзі, назустріч одні одним [4].

Метою дослідження є вивчення категорії заперечення у художньому дискурсі; конкретними **завданнями** – аналіз існуючих мовних засобів передачі категорії заперечення, функціональних маркерів заперечення, вербалізованих та імпліцитних, їх розповсюдженість, класифікація, вивчення взаємодії між собою та іншими когезійними засобами, структурні та синтаксичні характеристики.

Фактологічним матеріалом обрані тексти художньої літератури, оскільки саме у них спостерігається найбільша кількість діалогів. При цьому, саме у художньому тексті спостерігається і найбільша кількість мовних засобів заперечення, що безпосередньо пов'язано із суб'єктивною модальністю: авторським відношенням до інформації, способами розгляду та оцінки автором проблеми, стану речей. Так, Л. Теньєр говорить про об'єктивне заперечення, що використовується для заперечення висловлювання про реальний стан речей та заперечення суб'єктивне – для заперечення певного мисленнєвого,

інтелектуального акту (припущення, побажання, наміру, волевиявлення чи, власне, почуття) [6. 234]. Окрім того, як свідчить статистика, приблизно у 70 відсотках діалогічних єдностей міститься заперечення і у половині із них заперечення є розширеним. Отож, піднята нами проблема не знайшла ще достатньо повного лінгвістичного описання, а отже містить новизну та представляє науковий інтерес.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Найбільш універсальним маркером заперечення та когезії діалогічних єдностей у французькій мові є, як показує аналіз, сполучник *mais*: “Ah! J’ai oublié de vous dire: j’ai entendu dimanche dernier au concert ce *Valse* de Ravel dont vous m’avez parlé. J’aime beaucoup ça...

– **Mais**, Odile, vous rendez-vous compte de ce que vous dites?

Останній може бути підсилений, інтенсифікований, наприклад:

1) – Vous savez qu’on les vendra très mal; dès qu’on veut se débarrasser de quelque chose, tout le monde vous dit que cela ne vaut rien.

– Bien sûr. **Mais** ils n’ont *aucune* valeur.

2) ... Seulement vous ne le supporteriez pas.

– **Mais** vous *non plus*, ma pauvre Isabelle...

3) ... Je ne peux pas être tout de même grossier.

– **Non, mais** vous pouviez trouver un prétexte, dire que nous allions ailleurs.

Вказаний сполучник часто може бути вживаний для побудови логічних паралелей, наприклад:

“Odile, pourquoi êtes-vous coquette? lui disais-le, je comprends encore qu’une femme laide veuille éprouver son pouvoir. **Mais** vous... C’est un jeu auquel vous gagnerez à tout coup; c’est cruel, chérie, c’est déloyal... Et surtout vos choix sont si étranges... Par exemple, vous voyez tout le temps ce Jean Bernier... **Mais** qu’est-ce qui peut vous intéresser en lui? Il est laid, il est grossier...

Значну кількість у тексті представляють лексичні одиниці, частіше це дієслова із семою заперечення. Наприклад:

1) Dites-moi tout ce qui vous **déplaît** en moi. Je sais qu'il y a des choses... Je me trompe?

– Non, dit-il, mais ce sont de très petites choses.

2) ... Si, plus tard, ils rentrent en France, et s'installent rue Ampère, il sera temps alors de chercher autre chose.”

Philippe **refusa**.

3) D'ailleurs **tu te trompes**; Odile est intelligente, mais ce n'est pas ton type d'intelligence; elle est intuitive, concrète.

4) Si je changeais, je **cesserais** d'être naturelle.

5) ... Je sens que c'esi **inutil**...

Заперечення у французькому художньому тексті часто має еліптичну форму. І це, зокрема, надзвичайно характерне для діалогічних побудов, адже вони, як відомо, є найбільш насиченими еліптичними конструкціями. Еліпси, вказує В. Г. Гак, є показниками несамостійності речення. А будь-яка незакрита валентність у реченні опирається на текстове оточення і, отже, виступає засобом об'єднання елементів тексту [1, 781].

Наприклад:

1) – Allons, Philippe, vous êtes amoureux d'elle?

– **Jamais de la vie**. Pourquoi?

2) ... Que ferez-vous jusqu'au là?

– **Rien**. Je veux y aller doucement.

3) Mais qui avez-vous vu?

– **Personne**.

4) “Mais cela, c'est joli, n'est-ce pas?

– Quoi? disait Filippe avec dégoût. Cette robe saumon? Ah! **Non**, par exemple!”

Імпліцитні та контекстуальні маркери заперечення урізноманітнюють гаму коннекторів діалогічних єдностей, наприклад:

1) – Mais elle a eu beaucoup d'amants? – demandais-je.

– Vous savez comme **c'est difficile à affirmer**, ces choses-là. (=je ne peux pas affirmer).

2) – Tu n'aimes pas Odile.

– Je la trouve très belle, me dit-il.

– Oui, mais pas très intelligente?

– C'est vrai... **Il n'est pas nécessaire qu'une femme soit intelligente**. (= je ne la trouve pas intelligente).

3) – Enfin vous n'avez pas passé quinze jours à relire un roman!

– Non (= je n'ai pas passé quinze jours à relire un roman). J'ai fait des choses...

Заперечення може набувати форми імплікації, поєднуючись із іншими синтаксичними значеннями, наприклад,

а) поступки:

– ... Solange est une tigresse.

– Elle a **pourtant** l'air très doux. (= mais + pourtant).

б) мотивації:

... Il vous a plu?

– Non, je n'aime pas du tout cette façon qu'il a de regarder les femmes, comme si elles étaient transparentes.

в) пояснення:

“Vous vous intéressez aux incendies de forêts, Odile?”

– Non, disait-elle en rejetant le journal, je voulais seulement savoir où c'était.

Окрему увагу привертають так звані неповні, градуальні заперечення. Так у прикладі Odile est intelligente, mais ce n'est pas ton type d'intelligence; elle est intuitive, concrète, факт наявності розуму у Оділь повністю не заперечується. Заперечується він лише винятково, частково, у певному, обмеженому значенні. Так само, як і у наступному прикладі йдеться не про повне

заперечення можливої поїздки, а про обмеження маршруту. І це останнє підсилене спеціальною обмежувальною конструкцією **ne que**:

- Vous n'ammenez pas votre femme au Maroc cette année? dit-elle.
- Non, dit Philippe, nous ne ferons qu'un très petit voyage; nous irons dans la montagne.

Особливо цікавий стилістичний прийом представляють синтаксичні конструкції поверхнево оформлені як такі, що містять заперечення, проте за своєю глибинною суттю вони передають зміст ствердження, наприклад: *Vous ne trouvez pas plaisir à jeter des balles sur des bouteilles, à tourner dans de fausses automobiles et à gagner un bateau de verre file, après avoir attendu quarante tours?* (= vous trouvez plaisir); та навпаки, такі, що не містять у поверхневій структурі маркерів заперечення, проте містять його у своїй глибинній структурі:

- 1) *Mais, Odile, vous rendez-vous compte de ce que vous dites?* (= vous ne vous rendez pas compte de ce que vous dites).
- 2) *J'ai été brillante? Je ne me suis pas rendu compte* (= je n'ai pas été brillante).

Поряд із цим, існують і ще більш складні синтаксичні структури, де асиметрія поверхневої та глибинної структури поєднується із імплікованою семантичною заміною заперечення.

Наприклад, зміст речення *Mais en quoi?* у наступному прикладі:

“*Si, je vous assure, il est très séduisant.*”

- *Mais en quoi? J'essaie en vain d'écouter avec intérêt ce qu'il dit; il me semble toujours la même chose.*

слід буквально розуміти як: *Il n'est pas séduisant.* Або ж: *Je ne pense pas qu'il est séduisant.* Та, у будь-якому випадку, очевидно, що тут присутня сема заперечення.

Повторювання цілих фраз із семантикою заперечення служать особливо потужними засобами тісного зв'язування діалогічних надфразових єдностей у тексті:

“*Je ne vous ai jamais dit ça.*”

– Vous ne l’avez pas dit. Mais je vous le demande...

Про потужність заперечних конструкцій як засобу коннекції надфразових єдностей у художньому тексті свідчить той факт, що їх ужиток керується загальноприйнятими нормами граматики французької мови, наприклад конструкція **non plus**, що класично супроводжує попереднє дієслово у заперечній формі:

... Seulement vous ne le supporteriez **pas**.

– Mais vous **non plus** ma pauvre Isabelle...

Про функціональність, розповсюдженість, а, відповідно, і про значимість досліджуваного нами явища свідчить і той факт, що у художньому тексті часто можна прослідкувати наявність сукупності діалогічних надфразових єдностей, що пронизані різного роду коннекторами із семою заперечення.

“C’est curieux, lui dis-je... Quand on vous connaît peu, vous paraissez frivole, et au fond vous n’aimez que des livres tristes.

– Mais je suis très grave, Dickie; c’est peut-être pour ça que je suis frivole. Je **ne** veux **pas** me montrer à tout le monde telle que je suis.

– **Pas** même à moi?

– **Si**, à vous oui... Souvenez-vous de Florence...

– Oui, à Florence, je vous ai bien connue... Mais maintenant chérie, **vous êtes bien différente** (= vous n’êtes pas la même

me – імпліцитне заперечення).

– Il **ne** faut **pas** être toujours pareille.

– Vous **ne** me dites même **plus rien** de gentil.

– On **ne** dit **pas** des choses gentilles sur commande; soyez patient; elles reveiendront...

– Comme à Florence?

– **Mais** naturellement, Dickie, je **n’ai pas** changé.

Одна окрема діалогічна єдність теж може бути побудована із значною домінантою засобів передачі заперечення, наприклад:

Non, moi, je vous ai déjà dit souvent que je ne peux pas. Et puis je **n'ai pas** envie d'essayer.

Часто це свідчить про надлишковий вжиток певних мовних засобів, що пояснюється тим фактом, що діалог репрезентує усно-розмовний текст, а останній є ніщо інше як невимушене спонтанне мовлення [3].

Висновки. Отож, діалогічні єдності, як жодні інші надфразові, складні текстові одиниці маніфестують тісний зв'язок між собою. Адже кожна репліка спрямована на наступну, і кожна наступна логічно та, відповідно, структурно витікає із попередньої. Сукупності діалогічних єдностей, складних, специфічних комунікативних одиниць, пронизані комплексами коннекційних та когезійних засобів зв'язку, часто, навіть, у надлишковій кількості, що цілком характерне для тексту усно-розмовного стилю, зокрема діалогу.

Коннектори із семою заперечення (словникові чи функціональні), частіш за усе сполучники, або ж інші частини мови, зокрема, дієслова, прикметники, часто навіть цілі речення, одиничні чи повторювані, нейтральні чи інтенсифіковані, градуальні та імліковані, ускладнені іншим синтаксичним значенням, повноструктурні чи еліптичні, симетричні чи асиметричні з точки зору відповідності поверхневої та глибинної структури у комплексі із іншими коннекційними та когезійними засобами сприяють тісному об'єднанню комунікативно-зв'язаних текстових одиниць, якими є діалогічні єдності.

Перспективи подальшого дослідження. Перспективними напрямками подальшого вивчення коннекційних маркерів із семою заперечення могли би бути тексти інших функціональних стилів. Зокрема інтерес представляють тексти офіційного стилю, у першу чергу, тексти політичного дискурсу; розмовного стилю, оскільки саме у них спостерігається максимальна концентрація мовних засобів передачі суб'єктивної модальності залучених у комунікативний простір мовців.

Тексти наукового стилю цікаві у плані дослідження наближеної до нейтральної суб'єктивної модальності. Актуальними для аналізу бачаться невербальні та паравербальні способи передачі заперечення.

Література

1. Гак В. Г. Теоретическая грамматика французского языка / Гак В. Г. – М. : Добросвет, 2000. – 832 с.
2. Голубева А. И. Скрепты как особый вид связочных средств и их функционирование в научных текстах / А. И. Голубева // Научная литература. Язык, стиль, жанры. – М. : Наука, 1985. – С. 272 – 280.
3. Лядова Ю. В. К вопросу о статусе соединительных элементов в тексте / Ю. В. Лядова // Филологические науки в МГИМО: сборник научных трудов МГИМО, 2003. – С. 44 – 53.
4. Прохорова А. А. Просодическое оформление дискурсивных связей в устном монологическом тексте: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 “Германские языки” / А. А. Прохорова – Ярославль, 2007. – 18 с.
5. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса / Л. Теньер. – М. : Прогресс, 1988. – 655 с.
6. Hébert L. Sémantique interpretative // Université de Québec à Rimouski. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://www.signosemio.com/rastier/semantique-interpretative.asp>.

Ілюстративний матеріал

Maurois A. Climats / A. Maurois. – Paris: Grasset, 1983 - 255 p.